

Maria Chepil, *prof., dr hab., UMCS w Lublinie*
Bożena Marzec, *doktor, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu*
ks. Michał Borda, *Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy w Krakowie*

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

Artykuł przedstawia zasady rozwoju kompetencji kluczowych dzieci w wieku przedszkolnym zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego w Polsce. Przeanalizowano podstawowe kompetencje w kontekście zaleceń Rady Europejskiej z dnia 22 maja 2018 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C189/01). Scharakteryzowano treść programów nauczania uwzględniających wymogi UE w tym zakresie. Udowodniono, że kształtowanie kompetencji kluczowych dzieci w wieku przedszkolnym jest współzależne z przyszłymi działaniami edukacyjnymi w szkole.

Słowa kluczowe: kompetencje kluczowe; wiedza; umiejętności; relacje; podstawa programowa wychowania przedszkolnego.

Tab. 2. Bibl. 9.

Mariya Chepil, *Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin*
Bozhena Mazhets, *Ph. D. (Pedagogy), Poznan Higher School of Banking*
Mikhail Borda, *Priest, the Vincentian Fathers Institute of Theology in Krakow*

SHAPING KEY COMPETENCIES IN THE PRE-SCHOOLS

The article is about shaping key competencies in reference to the core curriculum of pre-school education. The authors' opinions are founded on the Recommendations of the Council of the European Union of 22th May 2018 in the matter of the key competencies in the process of being educated all life long (2018/C 189/01) which define the key competencies. Further on, they point out notations in the core curriculum of the pre-school education which proves that accepts the the basic elements of the European Recommendations. The article proves that shaping the key competencies in the pre-school has an immense influence on the pre-school pupils' career.

Keywords: the key competencies; the knowledge; the skills; the attitude; the core curriculum in the pre-school education.

Definicja kompetencji kluczowych. W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, dlatego też każdy obywatel będzie potrzebował szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych. Ułatwi to przystosowanie się do szybko zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania [9]. Kompetencje kluczowych potrzebujemy do samorealizacji, rozwoju osobistego, przyjmowania aktywnej postawy obywatelskiej, osiągania integracji społecznej oraz zatrudnienia.

Wchodzące w skład OECD społeczeństwa i gospodarki doświadczyły dogłębnej transformacji. Nie opierają się już na przemyśle, ale na wiedzy. W świecie coraz częściej na pierwszy plan wysuwane są tzw. kompetencje XXI wieku. W ten sposób jakość uczenia się i czas poświęcony na zdobywanie wykształcenia stają się najważniejsze [2, 25].

Kompetencje definiowane są jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, przy czym:

- **wiedza** składa się z faktów i liczb, koncepcji, idei i teorii, które są już ugruntowane i pomagają zrozumieć określoną dziedzinę lub zagadnienie;
- **umiejętności** definiuje się jako zdolność i

możliwość realizacji procesów i korzystania z istniejącej wiedzy do osiągania wyników;

- **postawy** opisują usposobienie i sposoby myślenia służące działaniu lub reagowaniu na idee, osoby lub sytuacje.

Aby spełnić w całości swoją misję, edukacja powinna organizować się wokół czterech aspektów kształcenia, które przez całe życie będą dla każdej jednostki filarami jej wiedzy:

- **uczyć się, aby wiedzieć**, tzn. aby zdobyć narzędzia rozumienia;

- **uczyć się, aby działać**, aby móc oddziaływać na swoje środowisko;

- **uczyć się, aby żyć wspólnie**, aby uczestniczyć i współpracować z innymi na wszystkich płaszczyznach działalności ludzkiej;

- wreszcie, **uczyć się, aby być**, dążenie, które spaja trzy poprzednie [1, 85 – 98].

W procesie kształtowania kompetencji kluczowych istotne są działania nauczyciela sprzyjające uczeniu się. To nauczyciel pokazuje, że nauka jest ciekawa, pełna tajemnic, które można odkrywać. Zachęca do rozwiązywania zadań różnymi sposobami. Stwarza możliwość zadawania pytań. Zachęca do zespołowego poszukiwania dróg

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

rozwiązania problemu, nawet kosztem popełnianych błędów. Motywuje do wyrażania własnego zdania na tematy omawiane na lekcji. Pomaga wreszcie uczniowi odkrywać optymalne sposoby uczenia się (stosowne do zdiagnozowanych preferencji i predyspozycji). Kształtując kompetencje kluczowe nauczyciel chwali i podkreśla postępy, daje możliwość zaprezentowania rezultatów pracy, może organizować wyjścia oraz wyjazdy na pokazy naukowe.

W dniu 22 maja 2018 r. wydane zostało Zalecenie Rady UE w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [9]. W zaleceniu tym ustanowiono osiem kompetencji kluczowych:

1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
2. Kompetencje w zakresie wielojęzyczności,
3. Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
4. Kompetencje cyfrowe,
5. Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
6. Kompetencje obywatelskie,
7. Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości,
8. Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Wszystkie kompetencje kluczowe należy uznać za jednakowo ważne. Każda z nich bowiem może przyczynić się do udanego życia w społeczeństwie. Kompetencje mogą być stosowane w wielu różnych kontekstach i rozmaitych powiązaniach. Ich zakresy się pokrywają i są ze sobą powiązane. Aspekty niezbędne w jednej dziedzinie wspierają kompetencje w innej. Takie umiejętności jak: myślenie krytyczne, rozwiązywanie problemów, praca zespołowa, porozumienie się i negocjowanie, analiza, kreatywność i odniesienia międzykulturowe są elementem wszystkich kompetencji kluczowych.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego określa jaką wiedzę powinny zdobyć dzieci, jakie umiejętności powinni opanować oraz opisuje postawy, które każde przedszkole powinno w nich ukształtować. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego zawarta jest w załączniku nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej [7]. Powinna się ona zatem odnieść do Zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18

grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [8].

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego zapisano, że **głównym celem wychowania przedszkolnego** realizowanym w procesach opieki, wychowania i nauczania/uczenia się jest **wsparcie całościowego rozwoju dziecka**. Dziecko, jako podmiot działań pedagogicznych, wyraża swoją aktywność w trzech formach wynikających z triady klasycznych wartości: prawda, dobro i piękno.

Zdaniem Ryszarda Więckowskiego "naturą dziecka, istoty żywej, jest aktywność własna" [4, 52]. Ta wieloaspektowa, wielokierunkowa aktywność, zapewniająca stopniowe i naturalne uczenie się kolejno czynności prostych, później złożonych i prowadzących w długofalowej perspektywie do internalizacji kompetencji kluczowych, przebiega w czterech integralnych obszarach rozwojowych dziecka. Dlatego w podstawie programowej efekty kształcenia przedstawiono w czterech obszarach: fizycznym, poznawczym, społecznym i emocjonalnym.

Zadania przedszkola w nowej podstawie programowej a kompetencje kluczowe

W zadaniach przedszkola wyszczególnionych w nowej podstawie programowej pojawia się wiele stwierdzeń zobowiązujących nauczycieli do kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych. Warto na nie zwrócić szczególną uwagę (Tab. 2).

Warunki i sposób realizacji podstawy programowej sprzyjające kształtowaniu u dzieci kompetencji kluczowych

Pamiętając o całościowej koncepcji rozwoju dziecka, opartej na stymulowaniu jego wielokierunkowej aktywności i poznawania wielozmysłowego, należy zwrócić uwagę na to, w jaki sposób w przedszkolu tworzy się warunki do efektywnego kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych. Przykładem tworzenia takich warunków może być:

- organizacja zajęć wspomagających **rozwój dziecka, ze świadomością celu, jakim jest osiągnięcie dojrzałości szkolnej (przygotowanie do roli ucznia)**. Warto w tym miejscu zaproponować: zajęcia kierowane i niekierowane; zabawę samodzielną i zorganizowaną; organizację pracy przedszkola uwzględniającą codzienną, naturalną zabawę dziecka w każdej grupie wiekowej na świeżym powietrzu, zaspokajającą chęć zabawy, potrzebę ruchu i sprzyjającą doskonaleniu motoryki; organizację zajęć kierowanych z uwzględnieniem możliwości dzieci, ich oczekiwań poznawczych i potrzeby wyrażania swoich stanów emocjonalnych oraz komunikacji;

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

Tab. 1. Zawarte w dokumencie z 18 grudnia 2006 r. kompetencje kluczowe różnią się nieco od wymienionych wyżej i przedstawiają się następująco

Nazwa kompetencji	Definicja	Wiedza	Umiejętności	Postawy
Porozumiewanie się w języku ojczystym	Porozumiewanie się w języku ojczystym to zdolność wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) oraz językowej interakcji w odpowiedniej i kreatywnej formie w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych – w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie wolnym.	Kompetencja komunikacyjna jest wynikiem opanowania języka ojczystego, nieodłącznie związanego z rozwojem indywidualnych zdolności poznawczych umożliwiających interpretację świata i relacje z innymi ludźmi. Porozumiewanie się w języku ojczystym wymaga od osoby znajomości słownictwa, gramatyki funkcjonalnej i funkcji języka. Obejmuje ona świadomość głównych typów interakcji słownej, znajomość pewnego zakresu tekstów literackich i innych, głównych cech rozmaitych stylów i rejestrów języka oraz świadomość zmienności języka i sposobów porozumiewania się w różnych kontekstach.	Osoby powinny posiadać umiejętność porozumiewania się w mowie i piśmie w różnych sytuacjach komunikacyjnych, a także obserwowania swojego sposobu porozumiewania się i przystosowywania go do wymogów sytuacji. Kompetencja ta obejmuje również umiejętności rozróżniania i wykorzystywania różnych typów tekstów, poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji, wykorzystywania pomocy oraz formułowania i wyrażania własnych argumentów w mowie i w piśmie w przekonujący sposób, odpowiednio do kontekstu.	Pozytywna postawa w stosunku do porozumiewania się w ojczystym języku obejmuje skłonność do krytycznego i konstruktywnego dialogu, wrażliwość na walory estetyczne oraz chęć ich urzeczywistniania oraz zainteresowanie kontaktami z innymi ludźmi. Wiąże się to ze świadomością oddziaływania języka na innych ludzi oraz potrzebę rozumienia i używania języka w sposób pozytywny i odpowiedzialny społecznie.
Porozumiewanie się w językach obcych	Porozumiewanie się w obcych językach opiera się w znacznej mierze na tych samych wymiarach umiejętności, co porozumiewanie się w języku ojczystym – na zdolności do rozumienia, wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) w odpowiednim zakresie kontekstów społecznych i kulturalnych (w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie	Kompetencja porozumiewania się w obcych językach wymaga znajomości słownictwa i gramatyki funkcjonalnej oraz świadomości głównych typów interakcji słownej i rejestrów języka. Istotna jest również znajomość konwencji społecznych oraz aspektu kulturowego i zmienności języków.	Na niezbędne umiejętności w zakresie komunikacji w językach obcych składa się zdolność rozumienia komunikatów słownych, inicjowania, podtrzymywania i kończenia rozmowy oraz czytania, rozumienia i pisania tekstów, odpowiednio do potrzeb danej osoby. Osoby powinny także być w stanie właściwie korzystać z pomocy oraz uczyć się języków również w nieformalny sposób w ramach uczenia się przez całe życie.	Pozytywna postawa obejmuje świadomość różnorodności kulturowej, a także zainteresowanie i ciekawość języków i komunikacji międzykulturowej.

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

	<p>wolnym) w zależności od chęci lub potrzeb danej osoby.</p> <p>Porozumiewanie się w obcych językach wymaga również takich umiejętności, jak mediacja i rozumienie różnic kulturowych. Stopień opanowania języka przez daną osobę może być różny w przypadku czterech kompetencji językowych (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) i poszczególnych języków oraz zależny od społecznego i kulturowego kontekstu osobistego, otoczenia oraz potrzeb lub zainteresowań danej osoby.</p>			
<p>Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne</p>	<p>A. Kompetencje matematyczne obejmują umiejętność rozwijania i wykorzystywania myślenia matematycznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji. Istotne są zarówno proces i czynność, jak i wiedza, przy czym podstawę stanowi należyte opanowanie umiejętności liczenia. Kompetencje matematyczne obejmują – w różnym stopniu – zdolność i chęć wykorzystywania matematycznych sposobów myślenia (myślenie logiczne i przestrzenne) oraz prezentacji (wzory, modele, konstrukty, wykresy, tabele).</p> <p>B. Kompetencje naukowe odnoszą się do zdolności i chęci wykorzystywania istniejącego zasobu wiedzy i metodologii do wyjaśniania świata przyrody, w celu</p>	<p>A. Konieczna wiedza w dziedzinie matematyki obejmuje solidną umiejętność liczenia, znajomość miar i struktur, głównych operacji i sposobów prezentacji matematycznej, rozumienie terminów i pojęć matematycznych, a także świadomość pytań, na które matematyka może dać odpowiedź. Osoba powinna posiadać umiejętności stosowania głównych zasad i procesów matematycznych w codziennych sytuacjach prywatnych i zawodowych, a także śledzenia i oceniania ciągów argumentów. Powinna ona być w stanie rozumować w matematyczny sposób, rozumieć dowód matematyczny i komunikować się językiem matematycznym oraz korzystać z odpowiednich pomocy. Pozytywna</p>	<p>Umiejętności obejmują zdolność do wykorzystywania i posługiwania się narzędziami i urządzeniami technicznymi oraz danymi naukowymi do osiągnięcia celu bądź podjęcia decyzji lub wyciągnięcia wniosku na podstawie dowodów. Osoby powinny również być w stanie rozpoznać niezbędne cechy postępowania naukowego oraz posiadać zdolność wyrażania wniosków i sposobów rozmowowania, które do tych wniosków doprowadziły.</p>	<p>Kompetencje w tym obszarze obejmują postawy krytycznego rozumienia i ciekawości, zainteresowanie kwestiami etycznymi oraz poszanowanie zarówno bezpieczeństwa, jak i trwałości, w odniesieniu do postępu naukowo – technicznego w kontekście danej osoby, jej rodziny i społeczności oraz zagadnień globalnych.</p>

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

	<p>formułowania pytań i wyciągania wniosków opartych na dowodach. Za kompetencje techniczne uznaje się stosowanie tej wiedzy i metodologii w odpowiedzi na postrzegane potrzeby lub pragnienia ludzi. Kompetencje w zakresie nauki i techniki obejmują rozumienie zmian powodowanych przez działalność ludzką oraz odpowiedzialność poszczególnych obywateli.</p>	<p>postawa w matematyce opiera się na szacunku dla prawdy i chęci szukania przyczyn i oceniania ich zasadności. B. W przypadku nauki i techniki, niezbędna wiedza obejmuje główne zasady rządzące naturą, podstawowe pojęcia naukowe, zasady i metody, technikę oraz produkty i procesy techniczne, a także rozumienie wpływu nauki i technologii na świat przyrody. Kompetencje te powinny umożliwiać osobom lepsze rozumienie korzyści, ograniczeń i zagrożeń wynikających z teorii i zastosowań naukowych oraz techniki w społeczeństwach w sensie ogólnym (w powiązaniu z podejmowaniem decyzji, wartościami, zagadnieniami moralnymi, kulturą itp.).</p>		
Kompetencje informatyczne	<p>Kompetencje informatyczne obejmują umiejętne i krytyczne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozrywce i porozumiewaniu się. Opierają się one na podstawowych umiejętnościach w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu.</p>	<p>Kompetencje informatyczne wymagają solidnego rozumienia i znajomości natury, roli i możliwości TSI w codziennych kontekstach: w życiu osobistym i społecznym, a także w pracy. Obejmuje to główne aplikacje komputerowe – edytory tekstu, arkusze kalkulacyjne, bazy danych, przechowywanie informacji i posługiwanie się nimi – oraz rozumienie możliwości i potencjalnych zagrożeń związanych z Internetem i komunikacją za pośrednictwem mediów elektronicznych (poczta elektroniczna,</p>	<p>Konieczne umiejętności obejmują zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedności, z rozróżnieniem elementów rzeczywistych od wirtualnych przy rozpoznawaniu połączeń. Osoby powinny posiadać umiejętności wykorzystywania narzędzi do tworzenia, prezentowania i rozumienia złożonych informacji, a także zdolność docierania do usług oferowanych</p>	<p>Korzystanie z TSI wymaga krytycznej i refleksyjnej postawy w stosunku do dostępnych informacji oraz odpowiedzialnego wykorzystywania mediów interaktywnych. Rozwijaniu tych kompetencji sprzyja również zainteresowanie udziałem w społecznościach i sieciach w celach kulturalnych, społecznych lub zawodowych.</p>

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

		<p>narzędzia sieciowe) do celów pracy, rozrywki, wymiany informacji i udziału w sieciach współpracy, a także do celów uczenia się i badań. Osoby powinny także rozumieć, w jaki sposób TSI mogą wspierać kreatywność i innowacje, a także być świadome zagadnień dotyczących prawdziwości i rzetelności dostępnych informacji oraz zasad prawnych i etycznych mających zastosowanie przy interaktywnym korzystaniu z TSI.</p>	<p>w Internecie, wyszukiwania ich i korzystania z nich; powinny również być w stanie stosować TSI jako wsparcie krytycznego myślenia, kreatywności i innowacji.</p>	
<p>Umiejętność uczenia się</p>	<p>“Umiejętność uczenia się” to zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Kompetencja ta oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Umiejętność uczenia się pozwala osobom nabyć umiejętność korzystania z wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i ogólnych</p>	<p>W sytuacji, kiedy uczenie się skierowane jest na osiągnięcie konkretnych celów pracy lub kariery, osoba powinna posiadać znajomość wymaganych kompetencji, wiedzy, umiejętności i kwalifikacji. We wszystkich przypadkach uczenie się wymaga od osoby znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron własnych umiejętności i kwalifikacji, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia.</p>	<p>Umiejętność uczenia się wymaga po pierwsze nabycia podstawowych umiejętności czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych koniecznych do dalszego uczenia się. Na podstawie tych umiejętności, osoba powinna być w stanie docierać do nowej wiedzy i umiejętności oraz zdobywać, przetwarzać i przyswajać je. Wymaga to efektywnego zarządzania własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie wytrwałości w uczeniu się, koncentracji na dłuższych okresach oraz krytycznej refleksji na temat celów uczenia się. Osoby powinny być w stanie poświęcać czas na samodzielną naukę charakteryzującą się samodyscypliną, ale również na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się, czerpać korzyści z różnorodności grupy</p>	<p>Pozytywna postawa obejmuje motywację i wiarę we własne możliwości w uczeniu się i osiąganiu sukcesów w tym procesie przez całe życie. Nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności osoby do pokonywania przeszkód i zmieniania się. Chęć wykorzystywania doświadczeń z życia i uczenia się, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i wykorzystywania tego procesu w różnorodnych sytuacjach życiowych to niezbędne elementy pozytywnej postawy.</p>

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

	<p>doświadczeń życiowych w celu wykorzystywania i stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych kontekstach – w domu, w pracy, a także w edukacji i szkoleniu.</p> <p>Kluczowymi czynnikami w rozwinięciu tej kompetencji u danej osoby są motywacja i wiara we własne możliwości.</p>		<p>oraz dzielić się nabytą wiedzą i umiejętnościami. Powinny one być w stanie organizować własny proces uczenia się, ocenić swoją pracę oraz w razie potrzeby szukać rady, informacji i wsparcia.</p>	
<p>Kompetencje społeczne i obywatelskie</p>	<p>Są to kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, szczególnie w społecznościach charakteryzujących się coraz większą różnorodnością, a także rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby.</p> <p>Kompetencje obywatelskie przygotowują osoby do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społecznych i politycznych oraz poczuwanie się do aktywnego i demokratycznego uczestnictwa.</p>	<p>A. Kompetencje społeczne są związane z dobrem osobistym i społecznym, które wymaga świadomości, w jaki sposób można zapewnić sobie optymalny poziom zdrowia fizycznego i psychicznego, rozumianego również jako zasób danej osoby i jej rodziny oraz bezpośredniego otoczenia społecznego, a także wiedzy, w jaki sposób może się do tego przyczynić odpowiedni styl życia. Dla powodzenia w kontaktach interpersonalnych i uczestnictwie społecznym niezbędne jest rozumienie zasad postępowania i reguł zachowania ogólnie przyjętych w różnych społecznościach i środowiskach (np. w pracy). Równie istotna jest świadomość podstawowych pojęć dotyczących osób, grup, organizacji zawodowych, równości płci i niedyskryminacji, społeczeństwa i kultury. Konieczne jest rozumienie wielokulturowych i społeczno-ekonomicznych wymiarów</p>	<p>Umiejętności w zakresie kompetencji obywatelskich obejmują zdolność do efektywnego zaangażowania, wraz z innymi ludźmi, w działania publiczne, wykazywania solidarności i zainteresowania rozwiązywaniem problemów stojących przed lokalnymi i szerszymi społecznościami. Do umiejętności tych należy krytyczna i twórcza refleksja oraz konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich oraz procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach, od lokalnego, poprzez krajowy, po europejski, szczególnie w drodze głosowania.</p>	<p>Pełne poszanowanie praw człowieka, w tym równości, jako podstawy demokracji, uznanie i zrozumienie różnic w systemach wartości różnych religii i grup etnicznych, to fundamenty pozytywnej postawy. Oznacza ona zarówno wykazywanie poczucia przynależności do własnego otoczenia, kraju, Unii Europejskiej i Europy jako całości oraz do świata, jak i gotowość do uczestnictwa w demokratycznym podejmowaniu decyzji na wszystkich poziomach. Obejmuje ona również wykazywanie się poczuciem obowiązku, jak i okazywanie zrozumienia i poszanowania wspólnych wartości, niezbędnych do zapewnienia spójności wspólnoty, takich jak respektowanie demokratycznych zasad.</p>

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

		<p>społeczeństw europejskich, a także wzajemnej interakcji narodowej tożsamości kulturowej i tożsamości europejskiej. Podstawowe umiejętności w zakresie tej kompetencji obejmują zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia, negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także zdolność do empatii. Osoby powinny być zdolne do radzenia sobie ze stresem i frustracją oraz do wyrażania ich w konstruktywny sposób, a także powinny dokonywać rozróżnienia sfery osobistej i zawodowej. Kompetencja ta opiera się na współpracy, asertywności i prawości. Osoby powinny interesować się rozwojem społeczno-gospodarczym, komunikacją międzykulturową, cenić różnorodność i szanować innych ludzi, a także być przygotowane na pokonywanie uprzedzeń i osiąganie kompromisu.</p> <p>B. Kompetencje obywatelskie opierają się na znajomości pojęć demokracji, sprawiedliwości, równości, obywatelstwa i praw obywatelskich, łącznie ze sposobem ich sformułowania w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej i międzynarodowych</p>		<p>Konstruktywne uczestnictwo obejmuje również działalność obywatelską, wspieranie różnorodności i spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju oraz gotowość poszanowania wartości i prywatności innych osób.</p>
--	--	--	--	---

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

		<p>deklaracjach oraz ich stosowaniem przez różne instytucje na poziomach lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i międzynarodowym. Obejmują one również znajomość współczesnych wydarzeń, jak i głównych wydarzeń i tendencji w narodowej, europejskiej i światowej historii. Ponadto, należy zwiększyć świadomość celów, wartości i polityk, jakimi kierują się ruchy społeczne i polityczne. Niezbędna jest również znajomość integracji europejskiej oraz struktur UE, z ich głównymi celami i wartościami, jak i świadomość różnorodności i tożsamości kulturowych w Europie.</p>		
<p>Inicjatywność i przedsiębiorczość</p>	<p>Inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; są podstawą bardziej konkretnych</p>	<p>Konieczna wiedza obejmuje zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szerszych zagadnień stanowiących kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami. Osoby powinny również być świadome zagadnień etycznych związanych z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne.</p>	<p>Umiejętności odnoszą się do proaktywnego zarządzania projektami (co obejmuje np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość), skutecznej reprezentacji i negocjacji oraz zdolności zarówno pracy indywidualnej, jak i współpracy w zespołach. Niezbędna jest umiejętność oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron, a także oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach.</p>	<p>Postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje również motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych jak i w pracy.</p>

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

	umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Powinny one obejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie.			
Świadomość i ekspresja kulturalna	Docenianie znaczenia twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem szeregu środków wyrazu, w tym muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych.	Wiedza kulturalna obejmuje świadomość lokalnego, narodowego i europejskiego dziedzictwa kulturalnego oraz jego miejsca w świecie. Obejmuje ona podstawową znajomość najważniejszych dzieł kultury, w tym współczesnej kultury popularnej. Niezbędne jest rozumienie kulturowej i językowej różnorodności w Europie i w innych regionach świata oraz konieczności jej zachowania, a także zrozumienie znaczenia czynników estetycznych w życiu codziennym.	Umiejętności obejmują zarówno wrażliwość, jak i ekspresję: wrażliwość i przyjemność z odbioru dzieł sztuki i widowisk, jak i wyrażanie siebie poprzez różnorodne środki z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Umiejętności obejmują również zdolność do odniesienia własnych punktów widzenia w zakresie twórczości i ekspresji do opinii innych oraz rozpoznawania i wykorzystywania społecznych i ekonomicznych szans w działalności kulturalnej. Ekspresja kulturalna jest niezbędna do rozwijania twórczych umiejętności, które mogą być wykorzystywane w wielu sytuacjach zawodowych.	Dogłębne zrozumienie własnej kultury oraz poczucie tożsamości mogą być podstawą szacunku i otwartej postawy wobec różnorodności ekspresji kulturalnej. Pozytywna postawa obejmuje również kreatywność oraz chęć pielęgnowania zdolności estetycznych poprzez wyrażanie siebie środkami artystycznymi i udział w życiu kulturalnym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18 grudnia 2006 r.

- obserwacja dzieci połączona z twórczą modyfikacją przestrzeni rozwoju adekwatną do ich zdiagnozowanego potencjału. "Nauczyciele diagnozują, obserwują dzieci i twórczo organizują przestrzeń ich rozwoju, wykorzystując w zabawach i doświadczeniach przedszkolnych potencjał tkwiący w dzieciach oraz ich zaciekawienie elementami otoczenia" [7];

- podporządkowanie organizacji zabawy, nauki i wypoczynku w przedszkolu rytmowi dnia, co pozwala dziecku na stopniowe zrozumienie pojęcia czasu i organizacji oraz daje poczucie bezpieczeństwa i spokoju [7];

- współpraca z rodzicami: informowanie ich o postępach w rozwoju dziecka, zachęcanie do współpracy w realizacji programu wychowania przedszkolnego;

- opracowywanie diagnozy dojrzałości szkolnej dla tych dzieci, które w danym roku mają rozpocząć naukę w szkole;

- przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym, wybranym adekwatnie do języka nauczanego w szkołach podstawowych na terenie danej gminy: zintegrowane z różnymi zadaniami realizowanymi w ramach programu

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

Tab. 2. Zadania przedszkola wyszczególnionych w nowej podstawie programowej

Zadania przedszkola wynikające z rozporządzenia	Kształtowane kompetencje kluczowe
“Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata , [...] z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań ”	inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna, kompetencje społeczne i obywatelskie, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
“Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualność, oryginalność dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie ”	kompetencje społeczne i obywatelskie, świadomość i ekspresja kulturalna
“Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do [...] dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo , w tym bezpieczeństwo w ruchu drogowym”	kompetencje społeczne i obywatelskie
“Przygotowywanie do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi oraz dbanie o zdrowie psychiczne [...] ”	kompetencje społeczne i obywatelskie
“Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka : mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki”	porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje społeczne i obywatelskie, świadomość i ekspresja kulturalna
“Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody , stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego , adekwatnych do etapu rozwoju dziecka”	podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje społeczne i obywatelskie
“Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy”	podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna, porozumiewanie się w języku ojczystym
“Systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka , prowadzące do osiągnięcia przez nie poziomu umożliwiającego podjęcie nauki w szkole”	umiejętność uczenia się
“Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym , chęci poznawania innych kultur ” [7]	umiejętność porozumiewania się w językach obcych, kompetencje społeczne i obywatelskie

Źródło: [8].

wychowania przedszkolnego; odbywające się w formie swobodnej zabawy i wynikające z naturalnych sytuacji – z wykorzystaniem różnorodnych środków i pomocy dydaktycznych; umożliwiające dzieciom osłuchanie się z językiem w różnych sytuacjach z życia codziennego [6, 100];

- aranżacja przestrzeni stymulującej aktywność dzieci: stałe kąciki zainteresowań (czytelniczy, konstrukcyjny, artystyczny, przyrodniczy); czasowe kąciki związane z realizowaną tematyką, świętami okolicznościowymi, specyfiką pracy przedszkola; dostępne bez ograniczeń zabawki i pomoce dydaktyczne wykorzystywane w motywowaniu dzieci do podejmowania samodzielnego działania, odkrywania zjawisk i zachodzących procesów, utrwalania zdobytej wiedzy i umiejętności oraz inspirowania do prowadzenia własnych eksperymentów; odpowiednio wyposażone miejsca przeznaczone na odpoczynek dzieci (leżak, materac, mata, poduszka); elementy wyposażenia odpowiednie

dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych; estetyczna aranżacja wnętrza umożliwiająca celebrowanie posiłków (kulturalne, spokojne ich spożywanie połączone z nauką posługiwania się sztućcami), a także możliwość wybierania i komponowania potraw przez dzieci (walory odżywcze i zdrowotne produktów); aranżacja wnętrza umożliwiająca dzieciom podejmowanie prac porządkowych, np. przed posiłkami i po ich spożyciu, po zakończonej zabawie, przed wyjściem na spacer itp. [3, 22 – 24].

Podsumowanie. Edukacja przedszkolna w kontekście rozwijania kompetencji kluczowych ma decydujący wpływ na przygotowanie do osiągnięcia dojrzałości szkolnej. Istotną rolę odgrywa umiejętność porozumiewania się zarówno z rówieśnikami jak i nauczycielem. Należy podkreślić wagę posługiwania się językiem ojczystym na odpowiednim poziomie oraz wychowanie do wchodzenia w interakcje z innymi, co wiąże się z posiadaniem kompetencji

Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu

społecznych. Bardzo istotnym aspektem jest umiejętność uczenia się, rozumiana jako chęć poznawania i zapamiętywania nowej wiedzy, odwaga w sprawdzaniu nieznanych teorii. Ważnym czynnikiem jest także otwartość na sprostanie wyzwaniom stawianym przez szkołę. Mają one bowiem różnoraki charakter: intelektualny – pobudzający do chłonięcia nowej wiedzy i umiejętności; społeczny – podporządkowanie się regułom panującym w szkole oraz zespole klasowym.

“Uczeń, aby sprostać obowiązkowi szkolnym, już na progu pierwszej klasy powinien posiadać wiele kluczowych kompetencji, które ułatwią mu adaptację do nowego, szkolnego środowiska. Aby tak się stało, kompetencje te muszą być rozwijane już u przedszkolaków. W przeciwnym wypadku istnieje uzasadniona obawa, że nowy adept szkoły podstawowej będzie miał pewne trudności w odnalezieniu się i przyzwyczajeniu do coraz to nowych wyzwań stawianych przez wczesnoszkolną edukację” [6, 96].

BIBLIOGRAFIA

1. Delors J. Edukacja – jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku. / J. Delors. – Warszawa: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, 1998. – 288 s.
2. Dumont H. Istota uczenia się / H. Dumont, D. Istance, F. Benavides. – Warszawa: Wolters Kluwer, 2013. – 516 s.
3. Dryjas K. Wspomaganie przedszkoli w rozwijaniu u dzieci kompetencji kluczowych / K. Dryjas, M. Jas. – Warszawa: ORE, 2017. – 243 s.
4. Dziamska D. Komentarz do podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej / D. Dziamska, M. Małyska, M. Wróblewska, J. Woźniak // Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z komentarzem. Wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna. – Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2017. – 55 s.
5. Grochowalska M. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego jako wyraz oczekiwań MEN wobec dzieci i nauczycieli. Głos w sprawie reformy oświaty w Polsce / M. Grochowalska, J. Sajdera // EETP. – Vol. 12. – 2017. – No 1(43). – S. 13–29.
6. Kapuścińska A. Rozwijanie kompetencji kluczowych w przedszkolu a dobry start szkolny / A. Kapuścińska, K. Wichrowska // J. Uszyńska-Jarmoc, K. Nadachewicz (red.) Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży. Praktyka edukacyjna. – Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2015. – S. 95–116.
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. *Dziennik Ustaw*. 2017. Poz. 356. URL: <http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356> [dostęp 01.08.2017].
8. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) Załącznik Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – Europejskie Ramy Odniesienia. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* L 394/13. URL: <http://data.europa.eu/eli/reco/2006/962/oj> [dostęp 01.08.2017].
9. Zalecenie Rady UE z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe

życie. *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* 2018/C 189/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0024> [dostęp 20.09.2018].

REFERENCES

1. Delors, J. (1998). *Edukacja – jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku* [Education – There is a hidden treasure in there. The UNESCO report of the International Commission of Education for the Education of the 21st century]. Warsaw: SOP, 288 p. [in Polish].
2. Dumont, H., Istance, D. & Benavides, F. (2013). *Istota uczenia się* [The core of learning]. Warsaw: Wolters Kluwer, 516 p. [in Polish].
3. Dryjas, K. & Jas, M. (2017). *Wspomaganie przedszkoli w rozwijaniu u dzieci kompetencji kluczowych* [Supporting pre-schools with developing children's key competencies]. Warsaw: ORE, 243 p. [in Polish].
4. Dziamska, D., Małyska, M., Vroblevska, M. & Woźniak, J. (2017). Komentarz do podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej [The commentary to the core curriculum of the pre-school education and early pre-school education]. *The core curriculum of pre-school and general education for primary school with commentary. Pre-school education and early school education*. Warsaw: ORE, 55 p. [in Polish].
5. Grochowalska, M. & Sajdera, J. (2017). Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej jako wyraz oczekiwań MEN wobec dzieci i nauczycieli. Głos w sprawie reformy oświaty w Polsce [The core-curriculum of the pre-school education as an expression of expectations towards children and teachers. The voice in the context of the reform of the Polish Education]. *EETP*, Vol. 12, No 1(43), pp. 13–29. [in Polish].
6. Kapuscinska, A. & Vichrovska, K. (2015). Rozwijanie kompetencji kluczowych w przedszkolu a dobry start szkolny [Understanding of the key competencies in a pre-school vs. a good pre-school start]. J. Uszyńska-Jarmoc, K. Nadachewicz (Ed.). *Key competences of children and youth. Educational practice*. Warsaw: Żak, pp. 95–116 [in Polish].
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół [The Regulation of the 14th of February, 2017, referring to the core curriculum of the pre-school education and the general education in particular types of schools.]. *Journal of Laws*. Poz. 356. Retrieved 20/09/2018, from <http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356> [in Polish].
8. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) Załącznik Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – Europejskie Ramy Odniesienia [The European Union Parliament and Council recommendation of the 18th of December, 2006 referring to the core competencies in process of learning all life (2006/962/WE). The attachment – The key competencies for learning all life long – The European Relative Issues]. *The Official European Union Journal UE L394/13*. Retrieved 20/09/2018, from <http://data.europa.eu/eli/reco/2006/962/oj> [in Polish].
9. Zalecenie Rady UE z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [The recommendations of the Council of the 22nd of May 2018 referring to the key competencies in the process of learning all life long]. *The Official European Union Journal 2018/C189/01*. Retrieved 20/09/2018, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0024> [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 31.10.2018